

Education, Yuri Fedkovich Chernivtsi National University.

Circle of scientific interests: pedagogical conditions of formation of professional subjectivity of future primary school teachers.

PEREPELIUK Inna Romanivna – Candidate of Pedagogic Science, Assistant at the Department of Pedagogy and Psychology Preschool Education, Yuri

Fedkovich Chernivtsi National University.

Circle of scientific interests: organizational and pedagogical conditions of preschool educational institution and family partnership in the Republic of Poland.

Дата надходження рукопису 25. 07. 2018 р.

Рецензент – д.п.н. професор М. І. Садовий

УДК 316.614-057.87:373.5.091

КУЗЬМІЧ Тетяна Олександрівна – кандидат педагогічних наук, завідувач

навчально-методичної лабораторії управління навчальними закладами, викладач кафедри теорії й методики виховання, психології та інклюзивної освіти КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради e-mail: rusichkheron@ukr.net

МОДЕЛЬ СОЦІАЛІЗУЮЧОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ШКОЛИ РАДОСТІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Провідним чинником соціалізації особистості вже протягом тривалого історичного часу є школа. Відповідно до викликів часу і проблем соціального становлення особистості пошук нових моделей розвитку освітнього простору, спрямованого на забезпечення соціально-педагогічних умов успішної соціалізації дитини, тривав завжди. Але ж застосування інноваційних підходів у цьому процесі не виключає використання вітчизняного досвіду, зокрема завжди актуального педагогічного надбання Василя Сухомлинського.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема створення моделей соціалізації освітнього простору знайшла висвітлення в дослідженнях як вітчизняних (С. Діба, М. Дьомін, Л. Завацька, І. Зверева, О. Карпенко, П. Кононенко, Н. Лавриченко, Г. Лактіонова, А. Макаренко, О. Матвієнко, Л. Пуховська, С. Савченко, В. Сухомлинський, Т. Усатенко, С. Харченко та ін.), так і зарубіжних (Є. Бікметов, І. Кон, Г. Ландберг, А. Маслоу, Р. Мертон, А. Мудрик, Б. Парігін, Т. Парсонс, А. Поліс, К. Роджерс та ін.) учених.

У роботах вітчизняних науковців процес створення моделі соціалізує чого освітнього простору представляється як виховна система, яка спрямована на «формування самостійності та відповідальності, принципності та почуття власної гідності, творчої активності та критичного мислення» та потребує «підвищеної уваги всіх інститутів суспільства, переорієнтації їх на первинну соціалізацію людини» [1, с. 122]. Проблему взаємозв'язку соціалізації та виховання ряд зарубіжних дослідників тлумачать як процес соціальної еволюції людини, у якому відбувається

розв'язок протиріччя між біологічним і соціальним через перетворення біологічного. За думкою Б. Парігіна *створення соціального середовища передбачає: «соціальне пізнання, соціальне спілкування, оволодіння навичками практичної діяльності, включаючи як предметний світ речей, так і всю сукупність соціальних функцій, ролей, норм, прав, обов'язків тощо»* [4, с. 13]. Єдність процесів соціального становлення та навчання й виховання обґрунтовує в своїх наукових працях І. Кон, стверджуючи: «Соціалізація містить у собі не тільки усвідомлені, контрольовані, цілеспрямовані впливи (виховання в широкому значенні слова), але й стихійні, спонтанні процеси, що так чи інакше впливають на формування особистості» [2, с. 43]. Про значимість впливу соціального середовища на розвиток особистості дитини В. Сухомлинський зазначав: «Все, що бачить підліток навколо себе – це сходинки розвитку, які здебільшого визначають нові думки, переживання, тривоги, турботи підлітка, які вчителям та батькам здаються незначними» [5, с. 241]. На необхідність трансформації школи в культурно-історичну парадигму, яка б ґрунтувалася на інтеграційній взаємодії виховних народних традицій та освітніх систем наголошують П. П. Кононенко та Т. П. Усатенко, які є авторами моделі життєдіяльності школи-родини як української національної школи нового типу [3, с. 129].

Метою статті є опис та обґрунтування типової моделі соціалізує чого освітнього простору на засадах педагогічних ідей відомого педагога Василя Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі формування соціалізує чого простору виокремлюють декілька типів моделей, за якими відбувається

соціалізація тієї чи іншої дитини, групи дітей: – *соціологічна модель*, яка припускає засвоєння учнями як стихійних (вулиця), так і організованих (школа) впливів соціального середовища; – *інтеріоризаційна модель* (від латин. interior – «усередині») заснована на зовнішній підтримці бажаної для оточуючих людей поведінки, у результаті чого у підлітка складається система внутрішніх регуляторів, звичних норм поведінки, зразки якої демонструються найближчим оточенням; – *інтераційна модель* (від. англ. interaction – «взаємодія»), у якій соціалізація трактується як результат міжособистісної взаємодії, що й визначає тип сприйняття світу; – *інтраіндивідуальна модель* (від латин. intra – «усередині»; individuum – «окрема людина») – соціалізуючий вплив дорослих на кожну окрему дитину; – *факторно-інституційна модель* (від латин. faktor – «той, хто робить, виробляючий», у педагогіці – рушійна сила», instutum – «установлення») – соціалізація відбувається в результаті дії факторів, інститутів, агентів тощо.

Наведений нами перелік різних моделей соціалізації дозволяє найбільш оптимально визначити *соціалізуючий простір* як цілісну структуру, в яку тісно вплетені освітнє й виховнє середовище [7].

Це не інновація, саме така ідея є провідною в основі моделі соціалізуючого освітнього простору школи Радості Василя Сухомлинського. Якщо через призму педагогічних творів відомого педагога розглядати проблему, окреслену нами, то можна встановити декілька змістових ліній соціалізуючого простору (Рис. 1): навчально-пізнавальна діяльність, патріотичне та громадянське виховання, суспільно-корисна праця, естетичне та етичне виховання, екологічна культура, культура здоров'я, колективізм, батьківська педагогіка, співпраця сім'ї та школи.

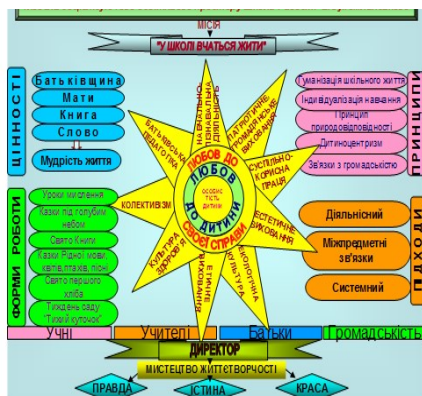

Рис. 1. Модель соціалізуючого освітнього простору Школи Радості Василя Сухомлинського.

Власною педагогічною діяльністю, унікальним педагогічним експериментом у Павлівській школі В. О. Сухомлинський переконливо довів, що школа як соціальний інститут спроможна повноцінно виконувати всі свої функції за умови тісної співпраці з соціальним оточенням як відкрита виховна система. «У школі, – зазначав Василь Олександрович, – навчають не тільки читати, писати, рахувати, мислити, пізнавати світ, вивчати багатства науки й мистецтва. У школі вчать жити» [6, с. 7].

Обережне ставлення до світу дитинства, любов та повага до Дитини, збереження та створення його щасливого простору, з однієї сторони, та невтомне професійне зростання Вчителя, з іншої сторони, – за такими критеріями оцінював Василь Олександрович педагогів.

Важливою умовою створення соціалізуючого простору Павлівської школи визнавався обов'язковий культ таких *цінностей* як Батьківщина, Мати, Книга, Слово. Такі *форми роботи* як уроки мислення, казки під голубим небом, свята Книги, рідної мови, квітів, птахів, першого хліба тощо продовжували та розвивали традиції вітчизняної педагогіки: формували духовний світ дітей і підлітків, вчили мудрості життя, спонукали до самовиховання особистості.

Наскільки зберегла сьогодні сучасна школа той простір щасливого дитинства, який створив В. Сухомлинський? Принципи гуманізації і індивідуалізації навчання, природовідповідності, дитиноцентризма, зв'язку з громадськістю – все це у більшій чи меншій мірі отримало розвиток у практичній роботі пострадянської школи. Робота психологічної та методичної служб, заняття з дітьми, які відстають у навчанні, стали нормою у будь-якій сучасній школі. А такі підходи, як діяльнісний, системний, метапредметний, що відпрацьовувались у Павлівській школі, лягли в основу нового Держстандарту та Концепції Нової української школи. Багато з того, що сьогодні стало традицією для сучасної школи, колись було інновацією у школі Сухомлинського.

На думку видатного педагога, тільки спільними зусиллями представників таких цільових груп процесу соціалізації як *учителі, батьки, громадськість*, можна навчити дитину жити по-справжньому і бути щасливою. Тому *мистецтво життєтворчості*, за В. О. Сухомлинським, має бути одухотвореним та розглядатися, як цінність, а також прагнути філософського тлумачення з точки зору категорій Правди, Істини і Краси.

В. О. Сухомлинський говорив: «Продовжуючи себе в своїх вихованнях, ми творимо не тільки людину. Ми творимо самий

час. Дух часу, взаємовідносини між людьми – все це залежить від того, які ми з вами, від того, яка школа, що їй народ віряє своє майбутнє, від того, яке керівництво школою» [6, с. 6]. У середині ХХ сторіччя вийшли з друку фундаментальні праці директора Павлівської школи В. Сухомлинського «Директор школи – керівник навчально-виховної роботи» та «Система роботи директора школи», в яких розкрито зміст, організацію навчально-виховного процесу, методи управління школою, які й донині є визначальними в гуманістичній стратегії інноваційного управління освітою.

Василь Олександрович Сухомлинський жив і працював для майбутнього, тому завжди залишається сучасним. У період безкінечного падіння етичних норм його педагогіка стає необхідним орієнтиром. Творчість В. Сухомлинського з кожним роком все більше приваблює широку наукову і педагогічну громадськість як у нашій країні, так і за кордоном. І це не випадково. Особливо цінують павлівського педагога у Китаї, систематично вивчають та творчо впроваджують його педагогічну спадщину, тому що саме моральному вихованню там відводять особливе місце.

Розроблена ним модель соціалізуючого освітнього простору не тільки збагатила науку новаторськими ідеями, а й склала значний етап у розвитку вітчизняної педагогічної думки, і як соціально-педагогічна ідея є сьогодні пріоритетною у визначенні тактики й стратегії діяльності навчальних закладів.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розробок. Педагогіка Сухомлинського повинна стати тим фундаментом, на якому будуються нові дослідження у сфері освіти. Саме такий підхід буде визначати успішний розвиток нашої країни. А услід за педагогічною Конституцією Європи необхідно створити педагогічну Конституцію України, провідними принципами якої повинні бути ідеї Великого Педагога з формування простору щасливого дитинства.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Ігнатенко П. Р. Аксиологія виховання: від термінології до постановки проблем // П. Р. Ігнатенко // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1(14). – С. 118–123.
2. Ковалев А. Г. Психологія личности / А. Г. Ковалев. – Москва: Просвещение, 1965. – 147 с.
3. Коваленко В. О. Деякі проблеми виховання учнівської молоді в спадщині Дж. Дьюї і А. Макаренка (порівняльний аналіз) // В. О. Коваленко // Матеріали міжнародної науково-

практичної конференції. – Ніжин, 1998. – С. 234–238.

4. Маленкова В. Воспитание: взаимодействие с семьей школьника // в. Маленкова // Домашнее задание, 2002. – № 1. – С. 10–15.

5. Столяренко О. Педагогічна підтримка в особистісно зорієнтованій парадигмі виховання // О. Столяренко // Рідна школа, 2004. – № 5. – С. 10–13.

6. Сухомлинська О. В. Школа Сухомлинського як педагогічний проект // О. В. Сухомлинська // Освіта, 2013. – № 41. – С. 6–7.

7. Формуємо соціалізуючий простір: метод. реком. / укладачі: Т. О. Кузьміч, О. Д. Лозович. – Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти». – 2014. – 52 с.

REFERENCES

1. Ignatenko, P. R. (1997). *Aksiologija viovannya: vid terminologiji do postanovki problem*. [Axiology of education: from terminology towards setting the problem]. Kyiv.
2. Kovalyov, A. G. (1965). *Psichologija lichnosti*. [Psychology of Personality]. Moscow.
3. Kovalenco, V. O. (1998). *Dejaci problemi viovannya uchnivskoj molodi v spadchini Dg. Duj i A. Makarenca (porivnjalnij analiz)*. [Some problems of students' youth education in the heritage of J. Dewey and A. Makarenko (the comparatative analysis)]. Nizhin.
4. Malenkova, V. (2002). *Vospitanije: vzaimodejstvije s semjoj shkolnica*. [Education: the interaction with the student's family]. Moscow.
5. Stoljarenko, O. (2004). *Pedagogichna pidtrinka v osobistisno zorientovaniy paradigmi viovannja*. [The pedagogical support in the personality-oriented educational paradigm]. Kyiv.
6. Suhomlinska, O.V. (2013). *Shkola Suhomlinskogo jak pedagogichnij project*. [The Sukhomlynskiy School as a pedagogical project]. Kyiv.
7. *Formujemo socializujuchij prostir: metod. recom.* (2014). [Forming the socializing space: instructional materials]. Kherson.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КУЗЬМІЧ Тетяна Олександрівна – кандидат педагогічних наук, завідувач навчально-методичної лабораторії управління навчальними закладами, викладач кафедри теорії й методики виховання, психології та інклюзивної освіти КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради.

Наукові інтереси: традиції вітчизняної педагогіки, проблеми соціалізації особистості, медіаосвіта.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KUZMICH Tetyana Oleksandrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Head of the Educational Establishments Management, Teaching Methods & Studies Laboratory, Lecturer of the Theory and Methods in Education, Psychology and Inclusive

Education Department at the Communal Higher Educational Establishment «Kherson Academy of Continuing Education» of the Kherson Regional Council.

Circle of scientific interests: traditions of the home country pedagogics, the personality socialization

problems, media education.

*Дата надходження рукопису 25. 07. 2018 р.
Рецензент – д.п.н. професор Н. А. Калініченко*

УДК 37 (09), (447)

ЛИКОВ Василь Никифорович –
кандидат педагогічних наук, доцент,
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка
e-mail: pednauk@gmail.com

НАРОДНОПЕДАГОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сьогодні пріоритети – модернізація національної системи освіти, етнізація особистості на засадах української етнопедагогіки, національна спрямованість освіти, зв'язок з національною історією та традиціями, збереження та збагачення культури українського народу – визначені і в державних документах, і в основних напрямках дослідження НАПН України.

В епоху активного впровадження в практику виховання та навчання новітніх технологій досвід народної педагогіки, яку активно розвивав та впроваджував В. Сухомлинський, є неоціненним багатством. Ідеї народної педагогіки є тим засобом, що формує особистість, має великий вплив на духовне зростання індивідуума, на збереження традицій роду. Сухомлинський був переконаний, що накопичені народною педагогікою знання про таємниці душі дитини мають лягти в основу науки про дитинство. Павлівський педагог, піклуючись про родини учнів, використовуючи народні традиції, звичаї, обряди, свята народного календаря, сприяв вихованню національно-свідомого українця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Глибоким дослідженням відрізняється монографія вітчизняних учених «В. О. Сухомлинський у роздумах сучасних українських педагогів» (Луганськ, 2012. – 536 с.), [1], в якій авторський колектив у складі академіків НАПН України О. Сухомлинської, О. Савченко, В. Курила, І. Беґа зібрав дослідження учених, а саме: Л. Бондар – про виховання громадянина, А. Богуш, В. Курила – про гуманізм спадщини В. Сухомлинського, зміст та роль загальнолюдських цінностей в суспільстві (дослідження М. Сметанського, А. Біка). Група авторів (О. Сухомлинська, Н. Дічек, Т. Довга, Н. Сивачук) розкрила особливості етики та етноетики у вихованні

школярів Павліша. Духовність, мотивація, навчання рідна мова, екологія дитинства, праця – ці проблеми, які мають пряме відношення до етнопедагогічної системи В. Сухомлинського, дослідили О. Савченко, І. Беґа, М. Вашуленко, Н. Калініченко, В. Хайруліна.

Плідно досліджують спадщину В. Сухомлинського науковці Умані та Кропивницького. Наукова лабораторія «Сухомлинський і школа ХХІ століття» (керівник – академік НАПН України В. Г. Кузь) спонукала викладачів до захисту дисертацій (Г. Бондаренко, Т. Кочубей, В. Кушнір, І. Осадченко, Л. Ткачук). Науковці Кропивницького І. Баранюк, А. Бик, М. Дубінка, А. Іванко, В. Кравцов, С. Мельничук, А. Рацул, А. Семез, Н. Тарапака дослідили в спадщині павлівського Вчителя проблеми соціалізації особистості, природовідповідності виховання, розвитку пізнання, морального, родинного та естетичного виховання, професіоналізму вчителя. Названі автори дотично торкалися проблем народної педагогіки в спадщині В. Сухомлинського.

Досліджують та творчо використовують ідеї нашого земляка в Польщі (М. Библюк, С. Лашин), Болгарії (Л. Мілков), Німеччині (В. Іфферт), Греції (Х. Франгос), Вірменії (А. Атаян), Китаї (Ван Ігао, Бі Шуджі, Сяо Су, Лі Цзихуа), Росії (Ш. Амонашвілі, М. Богуславський, А. Борисовський, І. Буєва, Г. Волков, С. Глейзер, М. Мухін, О. Риндак). Слід зазначити, що китайські, російські та грецькі вчені проповідують гуманізм та демократизм в спадщині В. Сухомлинського, а російські, німецькі та болгарські дослідники – формування особистості засобами моралі та загальнолюдських цінностей, що є актуальним в народнопедагогічній концепції павлівського Мудреця [3].

Мета статті – обґрунтувати народнопедагогічну концепцію Василя